

УДК 811.111'373.46'373.611:629.73
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2020-2-5>

СУФИКСАЦІЯ ЯК СПОСІБ СЛОВОТВОРУ АНГЛІЙСЬКОЇ АВІАЦІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Кульчицький Віктор Іванович,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології
Національний авіаційний університет
shk_kiev@ukr.net
orcid.org/0000-0003-4646-6861

У статті досліджено суфіксальний спосіб творення термінів англійської авіаційної термінології. Основну увагу зосереджено на таких суфіксах, як: -er/-or, -free, -less, -oid, -worthy. Виявлено, які саме типи термінів кожен із них утворює головним чином. Для суфікса -er/-or це здебільшого позначення людей за видами занять, станами, предметів і пристроїв за певною функцією. Суфікс -free виявився продуктивним у разі утворення термінів для опису вільності від чогось. Суфікс -less в основному вживається для утворення понять, що виражають позбавленість від чогось і неможливість якоїсь дії. Суфікс -oid виявився корисним для утворення похідних іменників та прикметників із вираженням подібності і схожості до позначуваного дериваційною основою. Суфікс -worthy стає у пригоді для зазначення придатності до позначеного основою вихідного терміна. У праці наведено приклади термінологічних одиниць, утворених кожним із досліджуваних суфіксів, і згруповано їх відповідно до типу утворюваних термінів. Усі приклади, представлені в науковому доробку, взято з тематичного словника авіаційної термінології.

Водночас у дослідженні приділено увагу головним способам відтворення таких термінів українською мовою.

Також у статті розглянуто поняття словотвору загалом, описано його важливість для розвитку кожної мови, а також висвітлено головні його способи, що виокремлюються в мовознавстві. До таких способів віднесено афіксацію, конверсію і словоскладення.

До того ж у науковій праці висвітлено важливість суфіксації як одного з ефективних способів словотвору для поповнення лексичного складу терміносистеми англійської авіаційної галузі. Розглянуто продуктивність кожної з досліджуваних суфіксальних одиниць та виявлено, що найпродуктивнішими серед них є суфікси -er/-or, -less, яким у результативності словотворення в авіаційній терміносистемі децю поступаються суфікси -free, -oid та -worthy. Однак, як показали результати наукової розвідки, це не означає, що останні є менш важливими у творенні нових термінів, адже кожна із зазначених суфіксальних одиниць є надзвичайно важливою частиною складного і комплексного процесу словотворення авіаційної терміносистеми англійської мови.

Ключові слова: термінологічна система, авіаційний термін, суфікс, словотвір, словотвірний тип.

SUFFIXATION AS A WAY OF WORD FORMATION OF ENGLISH AVIATION TERMINOLOGY

Kulchytskyi Viktor Ivanovych,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Philology
National Aviation University
shk_kiev@ukr.net
orcid.org/0000-0003-4646-6861

The article deals with the suffixal way of creating terms of the English aviation terminology. The main attention is paid to such suffixes as: -er / -or, -free, -less, -oid, -worthy. The paper reveals what types of terms each of these suffixes forms. The suffix -er / -or is mostly used to denote people by types of occupations and states, objects, devices by their certain function. The suffix -free proved to be productive in the case of the formation of terms to describe freedom from something. The suffix -less is mainly used to form concepts that express the deprivation of something and the impossibility of a certain action. The suffix -oid is useful for the formation of derived nouns and adjectives with the expression of similarity to something denoted by the derivation word stem. The suffix -worthy is found to indicate suitability for the denoted stem of the original term. The paper also presents examples of terminological units formed by each of the studied suffixes, which are organised according to the type of formed terms. All examples presented in the scientific work are taken from the thematic dictionary of aviation terminology. The study also focuses on the main ways of translating such terms into the Ukrainian language.

The article considers the concept of word formation in general, describes its importance for the development of a language, as well as highlights the main ways of word formation. Such ways include affixation, conversion and stem composition.

In addition, the scientific work highlights the importance of suffixation as one of the effective ways of word formation to enrich the terminological vocabulary of the English aviation industry. The productivity of each of the studied suffixes is considered in the article. It was found that the most productive suffixes are -er/-or, and -less, suffixes -free, -oid and -worthy

are found to be less productive in the aviation terminology word formation. However, according to the results of the scientific research, this does not mean that the latter are less important in the creation of new terms, because each of the suffixes studied is an extremely important part of a complex process of word formation in the aviation terminological system of the English language.

Key words: terminological system, aviation term, suffix, word formation, word formation type.

1. Вступ

Мова – це явище, яке постійно змінюється й оновлюється. Важливу роль у процесі мовозміни відіграє словотвір. Поповнення словникового запасу мови потребує постійного оновлення, збагачення та підтримання сучасних світових тенденцій розвитку суспільства загалом і авіаційної галузі зокрема. В англійській мові розрізняють такі способи словотвору: морфологічний, синтаксичний та синтактико-морфологічний.

На сучасному етапі багато ґрунтовних досліджень словотвору різних науковців (Єнчева, 2012; Гільченко, 2006; Малина-Гільченко, 2006; Малінко, 2007; Циганок, 2007; Михальчук, 2013), у яких розглянуто особливості та способи словотвору. Варто зауважити, що натепер у сучасній філологічній науці відсутнє цілісне дослідження, яке б зосереджувалось на способах словотвору англійської авіаційної термінології загалом та суфіксації зокрема.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім вивченням способів словотвору англійської авіаційної термінології, зокрема суфіксації. Виокремлення продуктивних суфіксів і особливостей суфіксального способу творення англійської авіаційної термінології вирішує часткові проблеми утворення авіаційної термінології. Дослідницький інтерес до вивчення специфіки словотвору авіаційних термінів пояснюється тим, що за допомогою процесу словотворення відбувається оновлення та збагачення терміносистеми авіаційного галузі. Оскільки процес глобалізації та розвитку науки і техніки з кожним днем набуває стрімкого розвитку, потреба вивчення способів словотворення англійської авіаційної термінології як мовної проблеми зростає.

Мета наукової праці – дослідити суфіксальний спосіб словотвору англійської авіаційної термінології як один з основних шляхів поповнення словника авіаційної галузі, а також визначити способи перекладу утворених термінологічних одиниць українською мовою. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань:

1. З'ясувати поняття словотвору та його основні способи.

2. Охарактеризувати особливості та суфіксальні способи словотвору англійської авіаційної термінології.

3. Визначити способи перекладу утворених термінологічних одиниць авіаційної галузі.

Методологію дослідження становлять такі методи наукового пізнання: теоретичний та системний аналізи для формулювання теоретичного матеріалу; синтез для узагальнення інформації; порівняння для об'єктивного визначення продуктивності суфіксів у процесі словотвору англійської авіаційної термінології.

2. Словотвір сучасної англійської мови

Одним зі шляхів поповнення словникового складу будь-якої мови є словотворення. Словниковий склад сучасної англійської мови поповнюється в основному шляхом словотворення і запозичень. Словотворення визначають як сукупність діючих у мові правил і способів утворення нових слів на базі тих, що вже існують у мові. Словотворення тісно пов'язане, з одного боку, з лексикою, з іншого боку, із граматиною. Зв'язок словотворення з лексикою полягає в тому, що кожне утворене слово є одиницею словникового складу мови. Але, оскільки процес утворення нових слів відбувається за моделями, що притаманні даній мові, і кожне слово є тією чи іншою частиною мови, то в цьому простежується зв'язок словотворення із граматиною (Малінко, Циганок, 2007: 810)

У мовознавстві зазвичай виділяють такі способи словотвору, як: афіксація, конверсія і словоскладення, кожен із яких має низку різновидів.

Афіксація є найбільш характерним способом, за допомогою якого нові слова утворюються шляхом приєднання префіксів (префіксальний спосіб), суфіксів (суфіксальний спосіб) і префікса та суфікса водночас (префіксально-суфіксальний спосіб) до основ різних частин мови.

Конверсія – спосіб утворення нових слів, за якого зовнішня форма не змінюється, але слово переходить в інший граматичний розряд, набуває нових функцій і нового значення, наприклад:

– іменник → дієслово: *import* – *to import*, *progress* – *to progress*;

– прикметник → дієслово: *wet* – *to wet*, *dry* – *to dry*;

– дієслово → іменник: *to graduate* – *graduate*, *to remake* – *remake*.

Словоскладення – це утворення нового слова шляхом поєднання основ двох чи трьох слів. Складні слова утворюють різні структурні типи, які належать до різних частин мови (Малінко, Циганок, 2007: 810).

3. Суфіксація в системі словотворення англійської авіаційної термінології

Суфіксація – основний спосіб творення термінів у сучасній авіаційній галузі. Суть його полягає в утворенні похідних термінів приєднанням до твірної основи суфікса (Михальчук, 2013).

В англійській мові суфіксація є продуктивним способом утворення термінів. Важливою умовою утворення суфіксальних термінів є знання значення суфіксів.

Беручи до уваги вищевикладений матеріал, зупинимось на аналізі утворених лексичних одиниць суфіксальним способом, розглянемо варіанти їх перекладу українською мовою.

Словотвірний тип із суфіксом *-er/-or* від дієслівних або іменних основ утворює іменники. Похідні слова із цими суфіксами мають такі основні значення: «людина», «машина», а саме:

1) людина за родом занять: *aircraft constructor* – авіаконструктор, *developer* – розробник;

2) людина, яка щось робить (постійно): *sky-surfer* – дельтапланерист;

3) людина за суспільним станом, місцем проживання, приналежністю до групи: *insider* – член групи, *investigator* – член комісії з розслідування причин льотної пригоди;

4) машина, пристрій зі спеціальною функцією: *blower* – вентилятор, *commutator* – перемикач;

5) конкретний предмет зі спеціальною функцією: *receptor* – рецептор, *afterburner* – пристрій спалювання палива.

Похідні слова із суфіксами *-er/-or* зазвичай перекладаються такими способами: транскрипцією, транслітеруванням і описовим способом (Михальчук, 2013).

Словотвірний тип із напівсуфіксом *-free* в похідних словах має такі основні значення:

1) такий, що не містить чогось: *error-free* – безпомилковий;

2) вільний від чогось: *trouble-free operation* – безаварійна робота.

Такі терміни зазвичай перекладаються за допомогою складних термінів; похідних термінів із префіксом *без-*; складних термінів, що містять словосполучення «вільний від(чогось)»; похідних термінів із префіксом *-не*; словосполучень іменника із прийменником «без».

Словотвірний тип із суфіксом *-less* допомагає іменникам в утворенні прикметників з такими значеннями:

1) позбавлений чогось: *tubeless tire* – безкамерний пневматик;

2) який не має чогось: *compressorless air-breathing jet engine* – безкомпресорний повітряно-реактивний двигун;

3) неможливість якоїсь дії (якщо прикметник утворений від дієслівної основи): *harmless* – нешкідливий.

Терміни із суфіксом *-less* можуть перекладатися українською мовою такими способами:

– термінами із префіксом *-без*: *cloudless atmosphere* – безхмарна атмосфера; *wireless* – бездротовий;

– складними термінами, де значення суфікса *-less* передається в підрядному означувальному реченні (зазвичай заперечувальному), що містять присудок «мати», «містити»: *chipless* – що не використовує мікросхеми;

– похідними термінами із префіксом *не-*: *stainless* – нержавіючий;

– сполученням прийменника *без* з іменником: *wireless communication equipment* – пристрої без провідного зв'язку;

– підібраним варіантним відповідником-прикметником, що у своїй семантичній структурі містить заперечення: *voiceless* – глухий (про звук);

– описовим способом: *tailless airplane* – літаксхеми «літаюче крило» (Гільченко, Малина-Гільченко, 2006: 110).

Словотвірний тип із суфіксом *-oid* означає «подібний», або «схожий» до того, що позначає дериваційна основа. За допомогою цього суфікса від іменників та прикметників утворюються похідні іменники та прикметники. Терміни-іменники із цим суфіксом звичайно перекладаються термінами з відповідним суфіксом *-oid*: *aneroid barometer* – анероїдний барометр, *solenoidal field* – соленоїдальне поле.

Словотвірний тип із напівсуфіксом *-worthy* утворює нові слова, що мають значення придатності до того, що позначено основою лексичної одиниці (Гільченко, Малина-Гільченко, 2006: 110).

Терміни аерокосмічної терміносистеми з напівсуфіксом *-worthy* мають такі значення:

1) який заслуговує на те, що позначено іменниковою основою: *noteworthy* – який заслуговує на увагу;

2) який підходить або придатний до чогось: *airworthy* – придатний до льотної експлуатації.

Терміни з напівсуфіксом *-worthy* перекладаються такими способами:

– складним терміном, що містить компонент «здатний»;

– складним терміном, що містить словосполучення «придатний до (для)».

Утворення авіаційних субстантивних термінів шляхом суфіксації є складним процесом, у результаті якого в мові виникають одиниці з абсолютно новою лексичною конотацією (Єнчева, 2012).

4. Висновки

На підставі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що словотвір є надзвичайно важливим шляхом поповнення словникового складу кожної мови. Такі способи словотвору, як афіксація, конверсія та словоскладання є основними способами процесу словотворення англійської авіаційної термінології. Проте на основі джерельної бази дослідження з'ясовано, що суфіксація як спосіб словотвору має найвищу продуктивність у процесі утворення термінів авіаційної галузі. У результаті проведеного аналізу словотвірних типів було визначено, що найбільшу частку у творенні нових термінів становлять суфікси *-er/-or*, що зазвичай позначають людину за родом занять, станом тощо, а також машини, пристрої і предмети з певною функцією, та суфікс *-less*, призначений для позначення відсутності чи неможливості чогось. Дещо менш продуктивними, але не менш важливими у словотворенні авіаційної термінології є суфікси *-free* (позначення вільності від чогось), *-oid* (позначення подібності чи схожості) та *-worthy* (позначення придатності до чогось). На основі аналізу прикладів було з'ясовано, що основними способами перекладу похідних слів із суфіксами *-er/-or* українською мовою є транскодування, транслітерування й описовий переклад. Терміни із суфіксами *-free* та *-less* у перекладі в основному потребують префікса *-без*. Англійський суфікс *-oid* зазвичай передається відповідним в українській мові – *-oid*. Терміни з напівсуфіксом *-worthy* відтворюються українською мовою за допомогою додавання компонента *здатний* чи словосполучення *придатний до (для)*. Отже, суфіксація посідає надзвичайно важливе місце у формуванні терміносис-

теми англійської авіаційної галузі і сприяє її постійному розвитку та вдосконаленню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акмалдінова О.М., Авер'янова Ю.А., Будко Л.В. Тематичний словник авіаційної термінології (англійська, українська, російська мови). Київ : НАУ-друк, 2013. 716 с.
2. Гільченко Р.О., Малина-Гільченко К.О. Переклад англійських суфіксальних термінів фахової мови авіації. *Проблеми української термінології* : збірник наукових праць. Львів, 2006. № 559. С. 109–112.
3. Єнчева Г.Г. Переклад авіаційних термінів-іменників: когнітивний аспект. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах* : збірник наукових праць. Київ : Університет «Україна», 2012. Вип. 25. 342 с.
4. Малінко А.Г., Циганок З.А. Специфіка словотворення в англійській мові (на прикладі економічних ВНЗ). *ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана* : збірник наукових праць. Київ, 2007. С. 808–810.
5. Михальчук Н.О. Словотвір як основне джерело поповнення словника сучасної англійської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2013. Вип. 38. С. 94–98.

REFERENCES:

1. Akmaidinova O.M., Averianova Yu.A., Budko L.V. (2013). *Tematychnyi slovnyk aviatsiinoi terminolohii (anhliiska, ukrainska, rosiiska movy)* [Thematic dictionary of aviation terminology (English, Ukrainian, Russian)]. Kyiv: NAU-druk, 716 p.
2. Hilchenko R., Malyna-Hilchenko K. (2006). *Pereklad anhliiskyykh sufiksalykh terminiv fakhovoi movy aviatsii* [Translation of English suffix terms of the professional language of aviation.]. *Problemy ukrainskoi terminolohii*: zb. nauk. prats. Lviv. № 559. P. 109–112.
3. Yenchewa H.H. (2012). *Pereklad aviatsiinykh terminiv-imennykiv: kohnityvnyi aspekt* [Translation of aviation terms-nouns: cognitive aspect]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchyykh navchalnykh zakladakh*: zb. nauk. prats. Kyiv: Universitytet "Ukraine". Vol. 25. 342 p.
4. Malinko A.H., Tsyhanok Z.A. (2007). *Spetsyfika slovotvorennia v anhliiskii movi (na prykladi ekonomichnykh VNZ)* [Specifics of word formation in the English language (on the example of economic HEE)]. *DVNZ "Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Vadyma Hetmana"*: zb. nauk. prats. Kyiv. P. 808–810.
5. Mykhalchuk N.O. (2013). *Slovotvir yak osnovne dzherelo popovnennia slovnyka suchasnoi anhliiskoi movy* [Word formation as the main source of replenishment of the dictionary of modern English]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. Ser.: *Filolohichna*. Ostroh. Vol. 38. P. 94–98.

*Стаття надійшла до редакції 17.09.2020.
The article was received September 17, 2020.*